Suvalkijos ūkininkų neramumai, sukrėtę Lietuvos valdžią

1935–1936 m. Suvalkijoje, ypač Vilkaviškio, Marijampolės, Šakių apskrityse kilę ūkininkų streikai sukrėtė autoritarinį Antano Smetonos režimą.

Streiko priežastys

Suvalkijos ūkininkų streikas kilo dėl kelių svarbiausių priežasčių. Jį netiesiogiai paskatino A. Smetonos režimo nelankstumas sprendžiant krašto problemas bei piliečių teisių ir laisvių apribojimas. Tiesioginė streiko priežastis – 1929 m. pasaulinės ekonominės krizės pasekmės Lietuvos ūkiui: žemės ūkio produktų kainos smarkiai krito, o pramoninės prekės neatpigo.

Streikas prasidėjo 1935 m. rugpjūčio 20 d. Ūkininkai pradėjo boikotuoti miestus, pienines, kelius. Vėlesniame etape pradėti pjaustyti telefono stulpai, vyko streiko neremiančių ūkininkų apšaudymai, susirėmimai su policija. Vienas iš garsiausių buvo Gražiškių ūkininkų ir policijos susirėmimas.

Ūkininkai skaito spaudą, „Kuntaplis“, 1939, Nr. 4.
Istorineprezidentura.lt nuotr.

Kruvini įvykiai Gražiškiuose

1935 m. rugsėjo 21 d. Marijampolės apskrities saugumo policijos ir Gražiškių nuovados viršininko nurodymu už aktyvų dalyvavimą streike buvo suimti trys Gražiškių valsčiaus gyventojai: P. Eidukaitis, K. Kazlauskas ir St. Subačius. Suimtieji buvo laikomi Gražiškių nuovados areštinėje. Aktyviausias streiko iniciatorius Bambinių kaimo ūkininkas P. Eidukaitis parašė atsišaukimą su šūkiu „Tik truputį drąsos – ir laimėsime, nes dabar gyvenimas yra neįmanomas.“

„Ūkininkai, – sakoma atsišaukime, – rankas iškėlę, šaukė, rėkė gelbėti, bet tigras greičiau pasigailės savo aukos negu mūs neklaidingieji ūkininko. Todėl mes, Lietuvos ūkininkai, matydami po savo kojomis tamsią bedugnę, turime kaip įmanydami patys save gelbėti.“

P. Eidukaitis bandė šį atsišaukimą išspausdinti Vokietijoje ir išplatinti.

Sulaikius tris streiko dalyvius, Gražiškių ūkininkai nutarė areštantus išlaisvinti. Dauboje prie Tamašausko sodybos naktį susirinko per 300 ūkininkų ir 5 valandą ryto organizuotai atėjo į miestelį, prikėlė iš miego policijos nuovados viršininką ir pradėjo jam grasinti: „Paleisk areštuotus, kitaip tave, rupūže, užmušime!“

Pareikalavus atrakinti areštinę, policininkas Radzevičius jiems numetė raktus. Tuomet gražiškiečiai pagriebė policininką už sprando, prilenkė prie žemės ir privertė paimti raktus ir atrakinti areštinę. Po šio įvykio pradėta masiškai suiminėti streikininkus. Rugsėjo 23 d. vėl bandyta vaduoti streikininkus. Per susirėmimą su policija buvo sunkiai sužeistas Jurgis Abramavičius. Jis nuo žaizdų mirė.

Ūkininkų kova su streiklaužiais

Per streiką keliuose buvo statomos sargybos. Streikams slopstant padažnėjo grasinimų, padeginėjimų, apšaudymų.

Paikiškių kaimo pievoje buvo rastas nušautas ūkininko V. Natkevičiaus arklys ir raštelis „Už nepildymą streiko“. Rugsėjo 13 d. Kumečių kaime, Alvito valsčiuje, šauta į Mykolo Gustaičio gyvenamąjį namą. Gražiškių valsčiuje padegti streiką boikotavusio Jurgio Skripkaičio trobesiai. 1936 m. kovo 29 d. Pajevonio valsčiuje, Užbalių kaime, sudegintas Jurgio Želvio ūkis. Griovyje rastame raštelyje buvo parašyta: „Kas mokės mokesčius, visų bus toks pats likimas kaip Želvio.“

1936 m. apšaudytos seniūnų sodybos. Vištyčio valsčiuje vasario 5 d. nežinomi asmenys apšaudė Račiūnų kaimo seniūno Petro Vasiliausko butą, vasario 19 d. Keturvalakių valsčiaus Geisteriškių kaime – seniūno Baltraus Švedo namą, Bartninkų valsčiuje – Albino Dabulevičiaus namą. Gižų valsčiuje buvo apšaudytas Rūdos kaimo seniūno Jurgio Danisevičiaus gyvenamasis namas, išmušti Pečiuliškių kaimo seniūno Limbausko gyvenamojo namo langai.

Pajevonio valsčiuje apšaudytas viršaičio Jono Mažeikos namas, Būdviečių kaime – Jono Vasikevičiaus namas. Eglupių kaime penki šūviai iš kariško šautuvo iššauti į seniūno Antano Alkevičiaus namą. Karalkrėslio seniūno Mitrikevičiaus namas apšaudytas penkiolika šūvių iš pistoleto. Šie duomenys yra užfiksuoti Lietuvos centriniame valstybės archyve saugomuose policijos pranešimuose.

Teisminis susidorojimas

Streikai vyko Lietuvoje esant karo padėčiai, tad politines bylas spręsdavo karo teismai.

Remiantis Saugumo departamento vadovo A. Povilaičio pranešimu, už dalyvavimą Suvalkijos ūkininkų judėjime, įsikišus valdžios organams, už nelegalius ir pr[illegible] valstybinius veiksmus, už prisidėjimą p[illegible] šio bruzdėjimo buvo sulaikyti 763 asmenys. Iš jų 210 perduoti teismui, 530 – administracijos organams, 16 asmenų paleisti, 7 žmones iš administracinių organų per susirėmimus atėmė minia.

Kariuomenės ir karo lauko teismai nagrinėjo garsiausias Suvalkijos ūkininkų streiko dalyvių bylas. Kaip gąsdinimo ir atgrasymo įrankis, pradėtos taikyti mirties bausmės.

Suvalkijos (Sūduvos) kultūros centre muziejuje saugomi streiko dalyvių prisiminimai atskleidžia policijos taikytas priemones. Juozas Kažemėkas yra pasakojęs, kad tardė daugiausia naktimis. Grasino, liepė išduoti. Bronius Šiugžda Vilkaviškio kalėjime buvo mušamas. Mirties bausmės sulaukė keturi Pajevonio krašto ūkininkai: Bronius Pratasevičius iš Užbalių kaimo, Misviečių kaime, Alvito valsčiuje, gyvenęs Kazys Narkevičius, Būdviečių kaimo (Pajevonio valsčius) gyventojas Alfonsas Petrauskas, Petras Šarkauskas iš Kaupiškio kaimo.

Kitiems nuteistiesiems – Vincui Aleksai, Augustinui Valinskui ir Juozui Leonavičiui padavus malonės prašymus, mirties bausmė buvo pakeista kalėjimu iki gyvos galvos.

Antanas ŽILINSKAS
Istorikas

(Bus daugiau)

Projektą „Laisvės pamokos“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas